

09.11.2022

Aktivt landbruk i Sømna og Brønnøy

I regi av landbrukets faglag og landbrukskontorene i Sømna og
Brønnøy. 2023-2025

1. Forord

Sømna og Brønnøy er to av fylkets største landbrukskommuner. Ingen av kommunene har de siste årene maktet å oppfylle jordlovens krav til kontroll av driveplikt. Derfor mangler det skriftlige jordleieavtaler og vi opplever at jord er ute av drift.

I Sømna er dette framhevet i årsmeldinga fra landbrukskontoret hvert år de siste 5-6 årene. I Brønnøy har nedbemanning og sykdom hos ansatte på kontoret medført at denne oppgaven ikke har blitt prioritert.

Jordbruksareal som gårdbrukerne kan dokumentere at de disponerer i mange år er en av landbrukets viktigste ressurser. Når dette mangler er ungdom usikker på om de tør å overta gårdsbruk. Man tør heller ikke å investere tid og penger i oppgradering av jorda med den følge at avlingene blir mindre. Det er også en forutsetning i møte med banker og finansieringsinstitusjoner for å få midler til å bygge ut gårdsbruket.

Derfor har faglagene i Sømna og Brønnøy i samarbeid med ansatte på landbrukskontorene tatt initiativ til et prosjekt for å bidra til at dette kommer på plass og lage et system for videre oppfølging.

Vi er åpne for at Vega kommune også kan inngå i prosjektet på et senere tidspunkt.

Sømna/Brønnøy Dato

.....
for
Sømna bondelag

.....
for
Brønnøy bonde og småbrukerlag

.....
for
Brønnøy bondelag

.....
Lill-Tove Aasheim Andersen
Prosjektleder

.....
Nils Nyborg
Jordbrukssjef i Sømna

.....
Knut Alsaker
Norsk landbruksrådgivning

Innhold

1. Forord	1
2. Mål.....	3
3. Jordbruksarealet – landbrukets viktigste produksjonsfaktor.....	3
4. Hva sier regelverket.....	4
5. Litt fakta om kommunene	4
5.1 Status i Sømna	5
5.2 Status i Brønnøy	5
6. Jord som kan være ute av drift i Sømna og Brønnøy:	5
7. Gjennomføring av prosjektet	6
7.1 Organisering	6
7.2 Prosjektets innhold.....	7
7.3 Kostnader og Finansiering	8
7.4 Framdriftsplan	9
8. Bærekraft.....	10
9. Avslutning	10

2. Mål

Overordnet mål:

Jordbruksareal i våre kommuner skal drives og være tilgjengelig for aktive gårdbrukere på lang sikt. Det gir grunnlag for å rekruttere ungdom inn i næringa og bidrar til å opprettholde og utvikle drifta på det enkelte gårdsbruk.

Delmål:

- ✓ Eiere av alle landbrukseiendommer i begge kommuner skal være kjent med innholdet i driveplikten og bakgrunnen for at vi har en driveplikt.
- ✓ Det skal inngås 10-årige jordleieavtaler på all jord som ikke drives av eier
- ✓ All jord som er ute av drift skal kartlegges og vurderes. De arealene som det er realistisk å få i drift igjen skal komme i drift.
- ✓ Det skal komme på plass rutiner for kontinuerlig oppfølging av jordleieavtaler i begge kommuner.

3. Jordbruksarealet – landbrukets viktigste produksjonsfaktor

En av de viktigste forutsetningene for å kunne drive landbruk er at gårdbrukerne har tilgang til jordbruksareal, enten gjennom eget eid areal eller gjennom langsiktige forutsigbare jordleieavtaler. Uten dette vil det ikke være mulig for de etablerte gårdbrukerne å satse på gården og det vil også hindre rekruttering til næringa.

I et land hvor kun 3% av arealet egner seg for matproduksjon og selvforsyningsgraden ligger under 50% er det viktig at jordbruksareal holdes i drift og at produksjonsegenskapene opprettholdes. Dette er moment som både forrige regjering og dagens regjering prioriterer høyt.

4. Hva sier regelverket

I jordloven § 8 om driveplikt står følgende:

Jordbruksareal skal drivast. Driveplikta gjeld for heile eigartida. Ny eigar må innan eitt år ta stilling til om han eller ho vil drive eigedomen sjølv eller leige bort jordbruksarealet etter føresegnene i andre ledd.

Driveplikta kan oppfyllest ved at arealet vert leigd bort. Det er ein føresetnad for at driveplikta er oppfylt ved bortleige at leigeavtala er på minst 10 år om gongen utan høve for eigaren til å seie ho opp. Avtala må føre til driftsmessig gode løysingar og vere skriftleg. Avtaler som fører til driftsmessig uheldige løysingar, kan følgjast opp som brot på driveplikta. Eigaren må sende kopi av avtala til kommunen. Ei leigeavtale som er i strid med andre eller tredje punktum, kan ikkje gjerast gjeldande mellom partane eller i høve til offentlege styresmakter.

Finn departementet at jordbruksarealet ikkje vert drive, kan eigaren påleggjast å leiga jorda bort for ei tid av inntil 10 år, eller at jorda skal plantast til med skog, eller tiltak av omsyn til kulturlandskapet.

5. Litt fakta om kommunene

Brønnøy og Sømna er to av de største landbrukskommunene i fylket både når vi måler i jordbruksareal, sysselsetting og verdiskapning. Dersom landbruket i våre kommuner legges ned anslår vi at over 600 arbeidsplasser forsvinner i regionen (inkludert ringvirkninger).

Kommune	Jordbruks-areal	Antall bruk i drift	Bruksstørrelse (inkl leiejord)	Prod. Skog-bruksareal	Sysselsatte (årsverk)	Verdi-skapning (mill)	Produksjons-inntekter (mill)
	2020	2020	2020	2020	2018	2018	2018
Brønnøy	31 791	107	297	173 000	142	78,2	156
Sømna	30 243	80	378	41 000	145	61,5	135

5.1 Status i Sømna.

I Sømna er det totalt 572 landbrukseiendommer. Av disse har 253 eiendommer mer enn 5 dekar jordbruksareal. Som det framgår av jordlovens § 8 skal kopi av samtlige jordleieavtaler sendes kommunen. En gjennomgang av arkivet i november 2020 viste at vi da hadde 95 jordleieavtaler. Vi har 80 aktive bruk som driver jorda selv. Det betyr at vi mangler kopi av over 100 jordleieavtaler for å komme ajour.

Med ujevne mellomrom har landbrukskontoret de siste 20 årene foretatt befaringer for å se på jord ute av drift. Etterspørselen etter jord og betalingsviljen er generelt stor i Sømna så det aller meste av jorda blir drevet. Tidligere befaringer viser likevel at vi har ca 200 – 400 dekar jord som på gårdskartet er definert som jordbruksareal som ikke er i drift.

Vi har mange bruk som har sluttet med husdyrhold de siste 20 årene. Disse brukene hadde innmarksbeite i elvedaler og andre områder nær tunet. Mange av disse arealene søkes det ikke produksjonstilskudd på, selv om de på gårdskartene fortsatt har status som innmarksbeite.

5.2 Status i Brønnøy

I Brønnøy kommune er det om lag 538 landbrukseiendommer med mer enn 5 daa jordbruksarealer. Etter en gjennomgang i arkivet sommeren 2022, ble det funnet ca. 30 avtaler på leie av jord som ikke er utgått. Til sammenligning er 107 foretak som søker produksjonstilskudd i kommunen.

Det betyr at vi mangler kopi av over 400 jordleieavtaler for å komme ajour.

I grendemøter knyttet til rullering av landbruksplan for Brønnøy ble det satt fokus på areal ute av drift, men vi kjenner ikke til at det er foretatt organiserte befaringer og oppfølging av slike områder.

Brønnøy er stor i totalareal og med langt flere landbrukseiendommer enn Sømna. Aktiviteten i landbruket varierer også en del mellom grendene noe som også påvirker hvor intensivt jorda drives. Det kan derfor være naturlig å dele denne kommunen opp i flere soner slik at man i prosjektet tar sone for sone.

6. Jord som kan være ute av drift i Sømna og Brønnøy:

På bakgrunn av gårdskart og søknader om produksjonstilskudd har NIBIO laget statistikker som viser jordbruksareal som det ikke er utbetalt produksjonstilskudd til og som følgelig kan være ute av drift. I

2021 utgjorde dette 1.793 dekar i Sømna og 5.293 dekar i Brønnøy. Et gjennomsnittsbbruk i våre to kommuner disponerer ca 335 dekar jordbruksareal inkludert leiejord. Hvis tallene fra NIBIO stemmer er det areal tilsvarende 20 gjennomsnittsbbruk som er ute av drift.

Tall fra 2020	Eien- dommer > 5 da jordbruks- areal	Foretak som søker PT- tilskudd	Jordleieavtaler registrert i Elements (cirka..)	Jordbruks- areal registrert i PT-søknad	Jordbruks- areal som kan være ute av drift **	Jordbruks areal som kan være ute av drift **
	Stk	Stk	stk	Dekar	Dekar	Prosent
Sømna	253	80	96	30.108	1.793	5,6 %
Brønnøy	538	107	25	31.867	5.239	14,2 %

Kilde: NIBIO

* PT = søknad om produksjonstilskudd

** NIBIO har prøvd å anslå hvor mye jordbruksareal som kan være ute av drift i hver kommune i 2021. De har da summert alt areal som er registrert som jordbruksareal i gårdskartet for hver kommune og sammenlignet dette med sum jordbruksareal som det søkes produksjonstilskudd på i hver kommune. Differansen kan være jord som er ute av drift

7. Gjennomføring av prosjektet

7.1 Organisering

Prosjektet gjennomføres som et prosjekt med to arbeidsgrupper, men en prosjektleder.

Oppstarts vedtak fattes i Driftsstyre II for den delen av prosjektet som er i Brønnøy og utvalg for landbruk for den delen av prosjektet som er i Sømna

Prosjektleder: Lill-Tove Aasheim Andersen blir prosjektleder for begge kommunene

NLR ved Knut Alsaker leies inn og deltar på møter og befaringer i begge kommuner. I tillegg bistår han med råd knyttet til tørrlegging av areal og vurderinger knyttet til om det økonomisk forsvarlig å kreve at jord som er ute av drift kan komme i drift igjen.

Varighet: 2 år

Deltagere i arbeidsgruppene:

Brønnøy:

En representant fra driftsstyre II

En representant fra Brønnøy bondelag

Tore Foss fra Brønnøy bonde og småbrukerlag

Prosjektleder Lill-Tove Aasheim Andersen

Jordbrukssjef Sømna, Nils Nyborg

NLR v/Knut Alsaker

Sømna

En representant fra utvalg for landbruk

Velges 8 desember

André Johansen fra Sømna bondelag

Jordbrukssjef Nils Nyborg

Prosjektleder Lill-Tove Aasheim Andersen

NLR v/Knut Alsaker

7.2 Prosjektets innhold

- Det skal gjennomføres 3 grendemøter i Sømna, 5 grendemøter i Brønnøy og et åpent Teamsmøte for alle eiere av landbrukseiendommer i begge kommuner.

Innledere:

Faglag, kommune og NLR. I tillegg skal vi prøve å få statsforvalter til å delta på minst ett møte. Møteleder er den i arbeidsgruppa som er valgt fra et politisk utvalg.

Emner:

- ✓ Faktatall / statistikk for hver kommune/ grend
 - ✓ Hvorfor er det viktig at jord drives og at gårdbrukerne har langsiktige avtaler ved faglagene
 - ✓ Regelverk, tilskuddsordninger, innholdet i jordleieavtaler, ved kommunen
 - ✓ Hva koster det å snu jorda og drive med tørrlegging sett i forhold til avlingsnivå og tidsperspektiv, praktiske tiltak og løsninger – ved NLR
-
- De aktive gårdbrukerne skal orienteres om prosjektet på bondepub, fagmøter eller lignende.
 - Lage en brosjyre/faktaark med informasjon om hvorfor vi har driveplikt, hva driveplikten innebærer og litt fakta om våre to kommuner. Denne sendes alle som eier landbrukseiendom.
 - Befaringer for å kartlegge jord ute av drift i begge kommuner i lag med NLR og eventuelt arbeidsgruppa.
 - Der det er jord ute av drift skal eierne varsles og få mulighet til å uttale seg. Etterpå må saken eventuelt følges opp som brudd på driveplikten.
 - NLR bistår i en dialog med eierne for å se om det er mulig å få jord i drift igjen og grove kostnadsoverslag på hva det vil koste.
 - Eiere av samtlige landbrukseiendommer skal få henvendelse via mail/brev/Altinn/Digipost med orientering om driveplikt, utkast til jordleieavtale og kart over egen eiendom.
 - Der kravet om skriftlig 10-årig leieavtale ikke er oppfylt må eier pålegges å få dette på plass. Det må også orienteres om konsekvenser dersom dette ikke gjøres. Dersom det ikke inngås avtaler skal dette følges opp som brudd på driveplikten

7.3 Kostnader og Finansiering

Kostnader

10 grendemøter a kr 6.000,-	60 000 kr
Innleie av bistand fra Norsk landbruksrådgivning (NLR)	100 000 kr
Kjøring, arbeidsgruppemøter, servering, annet	110 000 kr
Lønn/Arbeidsinnsats ansatte i kommunen	300 000 kr
Egeninnsats fra faglagene i Sømna og Brønnøy	60 000 kr
Sum	630 000 kr

- Mesteparten av oppgavene faller på kommunalt ansatte som mottar kjøregodtgjørelse og sin ordinære lønn for å utføre jobben fra kommunen.
- NLR leies inn og mottar betaling ut fra tilbud.
- Representanter fra faglag og politiske utvalg mottar møtegodtgjørelse, tapt arbeidsfortjeneste og kjøregodtgjørelse ut fra vanlige kommunale satser.
- Grendemøtene arrangeres på ulike grendehus og styrene i lagene mottar husleie pluss betaling for servering på møtene.

Finansiering

I april 2023 vil det bli søkt om RK-midler som er en ordning Nordland fylkeskommune disponerer for å bidra til rekruttering og kompetanseheving i landbruket. I tillegg vil det bli søkt om støtte fra næringsfondet i begge kommuner til tiltaket. I forbindelse med etablering av Sør-Helgeland landbrukskontor vil det bli søkt om Skjønnsmidler og at deler av midlene kan brukes til dette prosjektet.

Sømna kommune har ubrukte midler stående på landbruksrelaterte prosjekt/fond som kan forskutteres og dermed sikrer at prosjektet kan starte i januar 2023 i begge kommuner.

Et eventuelt underskudd ved prosjektet fordeles mellom kommunene ut fra samme fordelingsnøkkel som er vedtatt i vertskommuneavtalen for Sør-Helgeland landbrukskontor.

7.4 Framdriftsplan

Vedtak i styrene i landbrukets faglag	November	2022
Oppstartsvedtak i Driftsstyre II i Brønnøy	November	2022
Oppstartsvedtak i Utvalg for landbruk i Sømna	Desember	2022
Kartlegge status for jordreieavtaler i begge kommuner	okt– februar	22/23

Brev til eiere av alle l. eiendommer i Sømna og sone 1 i Brønnøy	Feb	2023
Grendemøter – Sømna og Sone 1 i Brønnøy	mars-april	2023
Befaringer for å se på jord ute av drift Sømna og sone 1 i Brønnøy	Sommer/høst	2023
Oppfølging av enkeltsaker - kommunen + NLR	Kontinuerlig gjn prosjektet	
Brev til eiere av l.eiendommer i sone 2 i Brønnøy	Vinter	23/24
Grendemøter sone 2 i Brønnøy	Vinter	23/24
Begge kommuner skal nå ha rutiner for oppfølging slike saker	Høst	2024
Sluttrapport og regnskap legges fram for politiske utvalg og finansieringspartnere	Nov	2024

8. Bærekraft

Videre vil oppfølging av driveplikten falle inn under FNs bærekraft mål 2 – «utrydde sult» ved at en bidrar til opprettholdelse av selvforsyningsgraden og legger til rette for økt produksjon i fremtiden. Norge har i dag en selvforsyningsgrad på under 50 %.

FNs bærekraftsmål 2 ligger vedlagt.

9. Avslutning

Vi mener dette er en viktig satsing som bidrar til økt rekruttering av ungdom inn i landbruket. Tilgang på mer jord og langsiktig sikkerhet for at man disponerer tilstrekkelig jord er også en forutsetning for at gårdbrukere tør å investere tid og kapital på å utvikle bruket og dermed styrke landbruket i våre kommuner.